

rában határozott kiállást jelentett a munkásosztály mellett — mégpedig olyan korszakban, amikor ez eleve elzárta az író elől az érvényesülés lehetőségét, s bizonytalan egzisztenciát, sőt szegénységet jelentett. Súlyos vád ez az írás a Horthy-Magyarország ellen, számonkérése a munkásosztály kétségbe-

ejtő helyzetének. Kompozíciós hibáitól és naív moralizálásától eltekintve, a Nagymosoda igen érdekes olvasmány, a két világháború közötti irodalom fontos alkotása, ezen túl a fasizálódó Magyarország munkásságának, az értelmiség szorongásának, talajtalanságának rajzával fontos kordokumentum is.

Évek műve

Tomán László

VAS ISTVÁN: ÉVEK ÉS MŰVEK. KRITIKÁK ÉS TANULMÁNYOK 1943-1956. MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ, BUDAPEST, 1958.

Ha a költők és fordítók szakítanának maguknak időt, hogy író társaik műveiről alkotott véleményüket papírra vessék, ha mindazok, akik „gyakorlati” emberek az irodalomban, többet foglalkoznának elmélettel, s többet írnának az alkotás problémáiról, nemcsak az irodalom teoretikusai nyernének hiteles anyagot kutatásaikhoz, hanem a „common reader” is, ahogy Virginia Woolf nevezi az olvasót, választ kapna sok kérdésre, közelebb kerülne íróhoz és irodalomhoz.

Vas István, akit költeményei és műfordításai révén ismerünk, nem feledkezett meg az elméletéről. Az első írás, amelyet kötetében közöl, Vajthó László módszertani könyvéről szól, 1934-ből való, az utolsó pedig — a Magyar Erato utószava — 1956-ból. Ez a huszonkét év, amely bizonyosan sokkal több kriti-

kát, tanulmányt, esszét termelt, mint amennyi a kötetben megjelent, látható nyomokat hagyott Vas István könyvében. 1942-ig tulnyomórészt kritikát ír. Füst Milánról, Gelléri Andor Endre elbeszéléseiről, Schöpflin Aladár irodalomtörténetéről, Takáts Gyula verseiről, Hemingway regényéről, Nadányi Zoltán és Rónay György könyvéről. 1943-ban már nem számol be kritikái hangon olvasmányairól, hanem fordít. Állásfoglalására jellemző, hogy mit: angol költőket, s hogy munkája izgalmas legyen, a barokk korszakból választja a műveket. A fordításhoz ő maga írja az előszót is. 1944-ben, a süllyedés, gyilkosságok, pusztulás idején, a koncentrációs táborok és a dunaparti mészárlások évében, bujdosás közben naplójegyzeteket készít. Mi foglalkoztatja a költőt, aki egy eldugott szobába kényszerült, nem láthat napvilágot, aki meghalt a világ számára, aki nincs, mégis van? Elsősorban olvas: Herceg Ferenc emlékiratait, az Evangéliumot, Arany Jánost és Tolsztojt, Thomas Mannt és az Énekek énekét. Miközben lejegyzi észrevételeit olvasmányairól, nem szakad el a valóság-

tól sem, amelyet közvetlen érintkezés-
sel nem is tapasztalhat, csupán az ab-
laküvegen át, redőnynyílások között.
Egy szomorú, szégyenletes korszakról
beszél.

Amikor az idők változnak, Vas elő-
ször Sárközi Györgyre, a mártirhalált
halt magyar íróra emlékezik, majd
1947-ben Nemes Nagy Ágnesről, a te-
hetséges költőnőről ír. De aztán, vissza-
tér a minden korszakban veszélytelen
munkához: a III. Richárdot fordítja és
magyarazza, Radnóti fordításait méltat-
ja, a múlt magyar értékeit eleveníti fel
(Kádár Erzsébet), de még vitába mer
bocsátkozni: 1946-ban szembeszáll a-
zokkal, akik lehetetlen és tarthatatlan
szempontokból elmarasztalták Koszto-
lányi Dezsőt; harcol Waldapfel Babits-
hamisítása ellen (1948), majd véglege-
sen már, a múltba merül: Zrinyit
elemzi, Rákocziról ír, Goethe regényét
ismerteti, Villon életrajzát írja meg, a
Tartuffe-ről elmélkedik, Tell Vilmoossal,
Henry Esmondal foglalkozik. 1954-ben
a fordításról ír értékes, de vitatható so-
rokat. Felfedi fordítói „műhelytitkait”,
ismerteti elveit. Kétségbevonhatjuk
egyes tételeit, de maguk a fordítások
különösen értékesek.

1955-ben fordítói és magyarázó mun-
kája is kissé más irányba terelődik:
Whitmanról és Apollinaire-ről ír — az-
tán, 1956-ban Babits lakásáról Hatvany
Beszélő házak c. kötetébe, valamint
összeállítja a Magyar Eratot. Ennyi az

egész. Az irodalom, a szellem emelkedé-
se vagy hanyatlása egyetlen egyszer
sem hagyta érintetlenül Vas István
művét.

Vas István, a költő kiváló értője a
költészet mesterségének, pszichológiájá-
nak. Egy szóból, egy mondat vagy vers-
sor aránylataiból egy egész poétikát tud
kiolvasni. Míg írásait lapozzuk, nem-
egyszer meggyőződhetünk arról, mi-
lyen kiváló ismerője ő a magyar nyelv-
nek: tolla játszik a szavak értelmével,
mondatai szelíden fonódnak össze. Kri-
tikai ítéletei pontosak, helytállóak, meg-
találja az író és az alkotás értékeit.
„A Mérleg” című írása igazi, élvezetes
esszé, amilyen kevés van a magyar iro-
dalomban. Mint tanulmányíró Vas Ist-
ván behatol a vizsgált műbe, a legap-
róbb részleteket sem hanyagolja el. Ér-
tesültsége megbízható forrássá teszi ír-
sait.

Meg kell azonban mondanunk, hogy
egyszer-kétszer túlságosan nagy enged-
ményt tett bizonyos követeléseknek.
Következetes és igényes alkotó nem en-
gedheti meg magának azt az állítást,
hogy Radnóti verseiben a „szocialista
szerelem” nyilatkozik meg (262. 1.), sem
azt, hogy Radnóti és József Attila szür-
realista verseit „tévelygés”-nek nevezze
(263. 1.).

Habár az értekező próza nem igazi te-
rülete Vas Istvánnak, egyes kritikái, ta-
nulmányai rendkívül sikerültek, s alig
van benne a könyvben írás, amely nem
tartalmaz maradandó megállapítást.

Szarvasok kertje

Bori Imre

Meztelenek és halottak című regénye
után a zágrábi Zora jóvoltából most
olvashattuk Norman Mailer, a fiatal
amerikai író sorrendben harmadik re-
gényét, a *Szarvasok kertjé*-t.

Nem tagadjuk, a kíváncsiság olvas-
tatta velünk végig. Érdekelte bennünket
a *Meztelenek és halottak* írója, aki az
élet és az emberi sorsok háborús képé-

nek olyan méreteit fesztítette elénk,
hogy maradandó olvasói élményeink
között előkelő helyet foglalhat el. Első
regényében ugyanis az embereknek
olyan széleskörű galériáját írta meg,
tárta fel, hogy a másodikhoz csak az el-
szegényedés jeleivel foghatott hozzá.
Ott kezdte, ahová más írók csak hosz-
szas munka, gazdag élettapasztalatok